

בס"ד, חשוון תשפ"א

דבר תורה לפרשת וירא – הרב ד"ר מאיר ליכטנשטיין

(לג) וַיִּטַע אֶשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֱ-ל עוֹלָם : (בראשית פרק כא, לג)

רש"י מביא שני פירושים בשם חז"ל: באשר לטיבו של האשל:

רב ושמואל,

חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה,

וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר (דניאל יא מה) ויטע

אהלי אפדנו :

הפירוש הראשון נמשך אחר לשון 'ויטע', ולפיכך מפרש שאשל הינו פרדס שניטע על מנת להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. אף הפירוש השני מבקש לכלול פירות באשל, אלא שהוא מרחיב את היריעה בתארו אוהל שניטע – פונדק דרכים המציע לבאים בשעריו אכילה ולינה.

שני הפירושים כורכים את נטיעת האשל יחד עם הכנסת האורחים של אברהם אבינו המתוארת בתחילת הפרשה. שני תיאורי האשל מציעים שהכנסת האורחים של אברהם לא היתה מעשה חד פעמי; אברהם בנה מנגנון שלם של הכנסת אורחים הדואגת לכל מחסורם של ההולכים בדרכים, כביטוי השגור בפניו כיום – אש"ל – אכילה שתיה ולינה. הכנסת אורחים הינה פעולה שיטתית ומכוונת של אברהם, היא מאפיינת את שגרת חייו.

רש"י מסביר את הקשר בין נטיעת האשל ובין החלק השני של הפסוק – 'ויקרא שם בְּשֵׁם ה' אֱ-ל עוֹלָם':

על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא א-לוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר

להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם :

הדברים מבוארים באופן ציורי בבראשית רבא מט, ד (מובא כאן בתרגום לעברית):

אֲבָרְהָם הָיָה מְקַבֵּל אֶת הָעוֹבְרִים וְאֶת הַשָּׂבִים.

מִשָּׁהֵיו אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים –

אָמַר לָהֶם : בְּרַכּוּ.

אָמְרוּ לוֹ : מָה נְבָרְךָ?

אָמַר לָהֶם : אָמְרוּ : "בְּרוּךְ אֵל עוֹלָם שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ".

אִם מְקַבֵּל עָלָיו וַיְבָרֶךְ – הָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה וְהוֹלֵךְ לוֹ,

וְאִם לֹא – הָיָה אוֹמֵר לוֹ : תֵּן מָה שֶׁעָלֶיךָ.

וְאָמַר לוֹ : כִּמָּה יֵשׁ לָךְ עָלַי?

אָמַר לוֹ אֲבָרְהָם : כַּד יֵין – בְּכַד וְכַד, לִיטְרָא בְּשַׁר בְּכַד וְכַד, כִּפְר לָחִם בְּכַד וְכַד.

מי נותן לך יין במדבר?

מי נותן לך בשר במדבר?

מי נותן לך לחם במדבר?

מי שרצה צרה זו – הנה מברך ואומר: ברוך אל עולם שאכלנו משלו.

מדובר בתיאור יפה איך באמצעות הכנסת אורחים, אברהם קורא בשם ד' בעולם - אברהם אבינו הקים סוג של 'בית חב"ד' בבאר שבע. ברם, האמת היא שיש בתיאור הזה משהו מטריד, כאילו הכנסת האורחים לא נועדה לכשעצמה כדי לעזור לאנשים במצוקה אלא במעין תכסיס ומניפולציה ללמדם לברך, על ידי זה שכדי להימנע מתשלום הם מברכים.

אולם נראה שלא מדובר במניפולציה – אלא שיש קשר מהותי בין הכנסת אורחים ובין הברכה לשם א-ל עולם. הלימוד לקרוא בשם ד' לא נובע רק מהלחץ לשלם מחיר מלא עבור הארוחה, אלא מעצם המעשה של הכנסת אורחים. שכן, יש לשאול שאלה פשוטה – מדוע באמת אברהם מכניס אורחים ולא מנצל את מצוקתם של ההולכים במדבר כדי להפקיע מחירים? מהי באמת התשובה לשאלות אותן שואל אברהם את אורחיו – מי נותן לך יין במדבר? מי נותן לך בשר במדבר? מי נותן לך לחם במדבר? דומה שהתשובה לשאלה זו היא בפסוק: "כי ידעתיו למען אשר יציה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". הרמב"ם בהלכות דעות פרק א' מלמדנו שאותה דרך ד' שאברהם הכיר הן המידות האלוקיות, בהן 'מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום... וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו'. אברהם אבינו הכיר את בוראו והידמה לבוראו. מידת הכנסת האורחים שלו, המהווה ביטוי של רחמים כלפי הבריות, נבעה אפוא מכוח הידמותו לבוראו. מכאן שעצם מעשה הכנסת האורחים מפיץ בעולם את בשורת הייחוד. הבריות למדו לברך את ד' לא רק מתוך הרצון להתחמק מתשלום אלא מעצם ההתפעמות ממעשה הכנסת האורחים של אברהם, והיא זו שגרמה להם לקרוא בשם ד' א-ל עולם.

כאמור, ברור שיש לקשר בין תיאור הכנסת האורחים בתחילת הפרשה ובין תיאור האשל כמוסד הכנסת האורחים של אברהם. אולם בתיאור בתחילת הפרשה בולטת מאד בהיעדרה הקריאה בשם ד' לעומת התיאור במדרש הזה. בתחילת הפרשה, אברהם מכניס אורחים ודואג למחסורם של האורחים, ואין שם כל רמז שהוא מנסה ללמד אותם משהו. דומני שהמסר הוא שעלינו להתרכז בראש ובראשונה בעזרה לזולת מתוך רצון כן ועמוק לסייע ולעזור, ללא כל כוונה להשפיע. כאשר נתרכז במעשה החסד עצמו, ולא נעשה אותו מראש כ'תרגיל', האורחים יחושו בכנות של הכוונות שלנו, ואז הם יתפעמו ממעשה הכנסת האורחים, וליבם יפתח לקריאה לברך את ד'.

שבת שלום